

Dr. sc. Anica Čulo Margaletić*

PRAVA DJETETA U OBITELJSKOJ MEDIJACIJI

„Djeca nam mogu reći važne stvari koje mogu promijeniti odluke koje za njih donosimo, kao i način na koji to činimo.“¹

Warshak, R.A.

Cilj je rada analizirati pravni položaj djeteta u postupku obiteljske medijacije. Stoga se u radu polazi od općih obilježja mirnog rješavanja sporova obiteljskopravne naravi te se daje prikaz stanja u domaćem zakonodavstvu imajući u vidu da Obiteljski zakon iz 2015. uvodi institute obveznog savjetovanja i obiteljske medijacije. U nastavku se analiziraju relevantni međunarodni dokumenti o pravima koja djetetu trebaju biti zajamčena u postupcima u kojima se odlučuje o stvarima koje se na njih odnose, što uključuje i postupke mirnog rješavanja prijepora. Polazi se ponajprije od odredaba Konvencije o pravima djeteta, a potom i od preporuka te smjernica prihvaćenih na razini Vijeća Europe kojima se, među ostalim, posebice naglašava važnost uvažavanja i poštovanja participativnih prava djeteta. Zaključno, u radu se sažimaju vrijednosti kao i rizici sudjelovanja djece u postupku obiteljske medijacije.

Ključne riječi: prava djeteta, obiteljska medijacija, subjektivitet djeteta

1. UVODNE NAPOMENE

Odnose među članovima obitelji u pravilu odlikuju snažna emocionalna komponenta, ali i trajnost, a upravo ta obilježja obiteljskih odnosa osobito su izražena u zasigurno najvažnijem obiteljskopravnom odnosu, odnosu roditelja i djece. U okolnostima prestanka obiteljske zajednice zbog razvoda braka ili prestanka životne zajednice roditelja potreba za uređenjem pravnih posljedica koje iz toga proizlaze vrlo često postaje izvor brojnih sukoba i sporova pred sudovima što ima nesagledivo teške posljedice za obiteljskopravne odnose, a osobito teške posljedice roditeljskih sukoba, nažalost, trpe djeca.

---

* Dr. sc. Anica Čulo Margaletić, docentica na Katedri za obiteljsko pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Assistant Professor, Chair of Family Law, Faculty of Law, University of Zagreb): aculo@pravo.hr. Ovaj rad napisan je u okviru projekta „Novi hrvatski pravni sustav“ Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

¹ Warshak 2003, *Payoffs and Pitfalls of Listening to Children*. Family Relations 52, 374. Navedeno prema: Parkinson; Cashmore, 2008, 13.

Razvod braka roditelja teško je iskustvo za djecu i pogađa ih vrlo često i bez pretrodnog upozorenja donoseći velike promjene u njihov život, svakodnevicu, njihov maleni svijet, a sve što se događa u potpunosti je izvan njihove kontrole i utjecaja, što je za djecu traumatično i zbunjujuće, a može imati dalekosežne posljedice na emocionalni razvoj i odrastanje djeteta. Često se u literaturi navodi kako su djeca oružje u pravnim bitkama roditelja koje slijede nakon prestanka odnosa roditelja kao para, pri čemu roditelji nerijetko vlastite interese stavljaju ispred interesa svoje djece o kojima su primarno dužni skrbiti se. U takvim je okolnostima pitanje koje se nedvojbeno nameće pitanje postoji li način da se, ako se već ne mogu spriječiti, a što je sasvim izvjesno, barem ublaže negativne posljedice takvih prijevora, osobito u odnosima između roditelja i djece te roditelja međusobno. Odgovor na postavljeno pitanje daje primjena postupaka mirnog rješavanja obiteljskopравnih prijevora kojima se može postići upravo navedeni cilj, a to je promicanje i zaštita dobrobiti obitelji u okolnostima preuređenja, odnosno preoblikovanja obiteljskih odnosa uvjetovanih njihovom krizom zbog prestanka obiteljske zajednice. Mirno rješavanje sporova općenito, a onda i posebno obiteljskopравnih, doživljava posljednjih desetljeća značajan uzlet. Brojni međunarodni dokumenti prepoznaju vrijednost i važnost novog, drugačijeg pristupa u rješavanju sporova, pristupa koji se razvija paralelno uz tradicionalni model pružanja pravne zaštite – postupak pred sudom.

Posebnosti odnosa među članovima obitelji, napose ako uključuju djecu, osobito govore u prilog primjeni upravo tih, sudskom postupku alternativnih, modela rješavanja sporova. U nekim je pravnim sustavima tako obiteljska medijacija, kao zasigurno najzastupljeniji i najrašireniji model novog, drugačijeg i primjerenijeg načina rješavanja prijevora, postala ne samo alternativan, već primaran način rješavanja te vrste sporova zbog prepoznatih prednosti koje ima u odnosu na provedbu i rezultate sudskog postupka. Usmjerenost postupaka mirnog i sporazumnog rješavanja sporova na buduće odnose stranaka, odnosno na očuvanje sadržaja i kvalitete njihovih kasnijih odnosa, a ne isključivo na nastojanje rješavanja postojećeg sukoba ono je što, uzimajući u obzir trajnost obiteljskih odnosa, čini te postupke prikladnim za rješavanje upravo sporova obiteljskopравne naravi. To osobito vrijedi za sporove koji se izravno ili neizravno tiču djece. Jedan je od ciljeva takvih postupaka, naime, i očuvanje konstruktivnih odnosa stranaka i nakon okončanja postupka i postizanja sporazuma.² Imajući u vidu navedeno, u radu će se analizirati položaj djeteta u postupcima mirnog rješavanja obiteljskopравnih sporova, što osobito uključuje pregled i analizu međunarodnih dokumenata te domaćih propisa o pravima koje dijete ima, odnosno koje bi trebalo imati u postupcima obiteljske medijacije.

---

² *Lairg*, 1998, 123.

2. KRATAK POVIJESNI OSVRT NA DOMAĆE ZAKONODAVSTVO

U hrvatskom pravnom sustavu začetke mirnih načina rješavanja sporova obiteljsko-pravne naravi nalazimo još davne 1946. u Osnovnom zakonu o braku koji je poznavao institut pomirbenog ročišta iz kojeg su se kasnije razvili instituti mirenja, odnosno posredovanja kao postupci koji su se vodili prije ili nakon započinjanja sudskog postupka u vezi s razvodom braka, a čija je svrha bila uglavnom usmjerena na očuvanje braka, utvrđivanje uzroka koji su doveli do sukoba između bračnih drugova, odnosno do poremećenosti njihova bračnog odnosa te upoznavanje bračnih drugova s pravnim posljedicama razvoda braka uz tek ograničenu pomoć u uređivanju nekih od pravnih posljedica razvoda braka, onih koje se odnose na uređivanje sadržaja roditeljske skrbi nad zajedničkom maloljetnom djecom.³ Tako je, primjerice, Zakon o braku i porodičnim odnosima⁴ iz 1978. godine sadržavao odredbu u skladu s kojom je jedna od obveza centra za socijalnu skrb, ako ne bi uspio postupak mirenja, dakle ako bračni drugovi ne bi postigli pomirenje i odustali od razvoda braka, bila nastojati da bračni drugovi postignu sporazum o čuvanju, odgoju i uzdržavanju maloljetne djece ili djece nad kojom ostvaruju roditeljsku skrb nakon punoljetnosti (čl. 64., st. 1. ZBPO-a). Za slučaj da je postupak posredovanja dovršen bez pomirenja bračnih drugova, sličnu odredbu, ponešto precizniju, sadržavao je i Obiteljski zakon iz 1998. godine.⁵ Tako je, u skladu s čl. 49., st. 1., bilo propisano da će u tom slučaju centar za socijalnu skrb nastojati da se bračni drugovi dogovore o tome s kim će živjeti njihovo maloljetno zajedničko ili posvojeno dijete ili dijete nad kojim se ostvaruje roditeljska skrb nakon punoljetnosti, potom o njegovu uzdržavanju, susretima i druženju s roditeljem s kojim neće živjeti te o ostalim sadržajima roditeljske skrbi.

Navedeni je propis, osim detaljnijeg određivanja sadržaja pitanja u odnosu na koja je propisana obveza centra za socijalnu skrb da nastoji pomoći bračnim drugovima da se o njima dogovore, predvidio mogućnost da centar za socijalnu skrb pomogne bračnim drugovima u dogovaranju o drugim sadržajima roditeljske skrbi oko kojih među njima postoje nesuglasice.

Slično tome, i Obiteljski zakon iz 2003. godine⁶ uređivao je postupak posredovanja čiji je sadržaj, među ostalim, bio i upoznavanje bračnih drugova s pravnim i psihosocijalnim posljedicama razvoda braka (čl. 48., st. 2.), no nije bila propisana obveza posredovatelja da pruži pomoć u rješavanju prijepora koje otvara odluka o razvodu

³ V. čl. 80. Osnovnog zakona o braku. Sl. I. FNRJ, 29/46, 36/48, 11/51, 44/51, 18/55, 4/57; Sl. I. FNRJ 28/65 (pročišćeni tekst). Navedeni je propis kasnije izmijenjen Zakonom o parničnom postupku iz 1956. godine derogirajući odredbe o pomirbenom ročištu i detaljnije uredivši institut mirenja. Više v. *Bakarić; Ujević Buljeta*, 1992, 856. Vidi i *Prokop*, 1969 te *Alinčić*, 1994 i *Alinčić*, 2007.

⁴ Zakon o braku i porodičnim odnosima NN 11/78, 45/89, 51/89 (pročišćeni tekst), 59/90.

⁵ Obiteljski zakon NN 162/98.

⁶ Obiteljski zakon NN, 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13, 75/14, 5/15, 103/15.

braka, a koji se ponajprije tiču njihove zajedničke djece.⁷ Prema tome, poticanje suradnje i nastojanje da se u okolnostima razvoda braka bračnim drugovima koji su roditelji pomogne u rješavanju spornih pitanja koja se tiču zajedničke djece, nije u potpunosti novina Obiteljskog zakona iz 2015. godine. Međutim, kako ranije važeći obiteljskopравни propisi nisu detaljnije razrađivali obvezu centra za socijalnu skrb u smislu nastojanja da se postigne sporazum o sadržajima roditeljske skrbi, u odredbama tih propisa, kao i u relevantnoj znanstvenoj i stručnoj literaturi, nije se ni posebno uređivao, odnosno analizirao pravni položaj djece u tim postupcima. Potreba razmatranja razvoda braka s aspekta djeteta i stavljanja djeteta u središte prilikom donošenja odluka sazrijela je tijekom vremena. Stoga je potrebno razmotriti u kojoj su mjeri proklamirana prava djeteta uvažena u postupcima mirnog rješavanja obiteljskopравниh prijepora u skladu s važećim obiteljskopравниim propisom te ima li mjesta za dodatna poboljšanja imajući u vidu razvoj kulture osviještenosti i snažnijeg zagovaranja uvažavanja i poštovanja prava djece na međunarodnoj razini.

3. OBITELJSKI ZAKON IZ 2015. GODINE

Obiteljski zakon iz 2015. godine (dalje u tekstu: ObZ iz 2015.)⁸ u svom uvodnom dijelu navodi načelo sporazumnog rješavanja obiteljskih odnosa kao jedno od temeljnih načela. Naime, u skladu s odredbom čl. 9. ObZ-a iz 2015. godine, zadaća je svih koji obitelji pružaju stručnu pomoć ili odlučuju o obiteljskim odnosima poticanje sporazumnog rješavanja obiteljskih odnosa. Glavni odraz spomenutog načela u novom obiteljskopравниom propisu svakako su instituti obiteljske medijacije i obveznog savjetovanja koji u biti imaju iste ciljeve – plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi, odnosno sporazumno rješavanje spornih odnosa među članovima obitelji. Obiteljsku medijaciju ObZ definira kao postupak u kojemu stranke nastoje sporazumno riješiti spor iz obiteljskih odnosa uz pomoć jednog ili više obiteljskih medijatora, a obiteljski medijator nepri-strana je i posebno educirana osoba koja je upisana u Registar obiteljskih medijatora.⁹

Plan o zajedničkoj roditeljskoj skrbi zakonom je određen kao pisani sporazum roditelja o načinu ostvarivanja zajedničke roditeljske skrbi u okolnostima u kojima roditelji djeteta trajno ne žive u obiteljskoj zajednici.¹⁰ Zakon, nadalje, propisuje obvezan sadržaj tog plana ostavljajući mogućnost roditeljima da njime urede i druga pitanja ostvarivanja roditeljske skrbi koja smatraju bitnim za dijete.¹¹ Premda, u

---

⁷ V. Čulo *Margaletić*, 2011, 264.

⁸ Obiteljski zakon NN 103/15.

⁹ Čl. 331., st. 1. i 2. ObZ iz 2015.

¹⁰ Čl. 106., st. 1. ObZ iz 2015.

¹¹ Prema čl. 106., st. 2. ObZ iz 2015. planom o zajedničkoj roditeljskoj skrbi mora se detaljno urediti:
1. mjesto i adresa djetetova stanovanja
2. vrijeme koje će dijete provoditi sa svakim od roditelja

skladu s odredbom čl. 92., uzdržavanje nije navedeno kao dio sadržaja roditeljske skrbi, što zakonodavac objašnjava time da je dužnost i odgovornost roditelja da uzdržavaju dijete njihova posebna dužnost koja se temelji na podrijetlu djeteta od roditelja i izravno je povezana s dužnošću djeteta da uzdržava svoje roditelje u okolnostima kad su oni u nemogućnosti da se sami uzdržavaju¹², visina uzdržavanja za dijete obvezni je element plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi te ako o tome roditelji ne postignu sporazum, zajedničko ostvarivanje roditeljske skrbi neće biti moguće.¹³ Nadalje, roditelji su dužni upoznati dijete sa sadržajem plana o zajedničkoj roditeljskoj skrbi i omogućiti mu da izrazi svoje mišljenje u skladu s njegovom dobi i zrelošću te ga poštovati u skladu s djetetovom dobrobiti.¹⁴ Uključenost djece u postupke obveznog savjetovanja i obiteljske medijacije ObZ uređuje slično za oba postupka. Tako čl. 325. u odredbi kojom se određuje sadržaj obveznog savjetovanja prije razvoda braka, u st. 3. propisuje da se u postupku obveznog savjetovanja djetetu može omogućiti izražavanje mišljenja uz pristanak njegovih roditelja, a istovjetnu odredbu sadrži i čl. 329. koji u st. 2. uređuje pokretanje postupka obveznog savjetovanja prije pokretanja ostalih sudskih postupaka o ostvarivanju roditeljske skrbi i osobnih odnosa s djetetom, dok čl. 339. u odredbi koja se odnosi na sudjelovanje i zaštitu djeteta u obiteljskoj medijaciji, u st. 2. određuje da obiteljski medijator u postupku obiteljske medijacije može omogućiti djetetu izražavanje mišljenja uz pristanak njegovih roditelja. Prema tome, u oba je postupka obveznog savjetovanja i u obiteljskoj medijaciji ostvarenje djetetova prava na izražavanje mišljenja uvjetovano dobivenim pristankom roditelja.

Dakle, o volji roditelja ovisit će hoće li dijete na bilo koji način moći biti uključeno u postupak i tako imati priliku ostvariti neka od svojih temeljnih prava. Uvažavanje prava roditelja kao osoba koje su primarno odgovorne skrbiti se o svojoj djeci i brinuti se o njihovoj dobrobiti svakako je neupitno, no, s druge strane, pretjerana zaštitnička pozicija naspram djetetovih prava može za posljedicu imati njihovo neopravdano kršenje. Naime, imajući u vidu značenje i sadržaj suvremenih modela mirnog rješavanja obiteljskih sporova, iznimno je važno utvrditi pravni položaj i ulogu djeteta u njima ako je riječ o postupcima o prijeporima koji se odnose na sadržaj i ostvarivanje roditeljske skrbi. U tim postupcima odlučuje se o stvarima koje se ite-

3. način razmjene informacija u vezi s davanjem suglasnosti pri donošenju odluka bitnih za dijete, u skladu s odredbama članka 108. ovog Zakona, te razmjene važnih informacija u vezi s djetetom iz članka 111. ovog Zakona

4. visinu uzdržavanja kao obvezu roditelja kod kojega dijete ne stanuje

5. način na koji će se rješavati buduća sporna pitanja.

Vidi i čl. 106., st. 3. toga zakona.

¹² Vidi Obrazloženje Nacrta prijedloga Obiteljskog zakona iz 2015., 188. Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Sjednice/2015/231%20sjednica%20Vlade/231%20-%201.pdf> (13.09.2017).

¹³ V. čl. 105., st. 3. ObZ iz 2015.

¹⁴ Čl. 106., st. 4. ObZ iz 2015.

kako tiču djeteta i koje su važne, ako ne i presudne za djetetovu budućnost. U skladu s tim, u tim je postupcima potrebno osigurati odgovarajuću zaštitu, ali i poštovanje zajamčenih prava djeteta. Upravo o tim pravima i načinu osiguravanja njihova djelotvorna ostvarenja, napose imajući u vidu međunarodne ugovore kojih je Republika Hrvatska stranka, ali i neobvezujuće pravne instrumente koji su relevantni za ovo područje, bit će riječi u nastavku ovog rada.

4. PARTICIPATIVNA PRAVA DJECE PREMA MEĐUNARODNIM DOKUMENTIMA RELEVANTNIM ZA PODRUČJE OBITELJSKE MEDIJACIJE

Kad se općenito govori o pravima djece, pa uključivo naravno i o onim participativnim koja su nam od posebnog interesa za temu ovog rada, neizostavno je spomenuti **Konvenciju o pravima djeteta**¹⁵ kao najvažniji međunarodni ugovor o pravima djece koji ima iznimnu važnost i značenje i čije odredbe u našem pravnom sustavu, u skladu s Ustavom RH¹⁶, imaju pravnu snagu iznad zakona.¹⁷ To je prvi međunarodni ugovor koji djeci izrijeком priznaje pravo na slobodno izražavanje stavova u svim stvarima koje se na njih odnose, kasnije šire nazvano „pravo na sudjelovanje“ (*participation right*).¹⁸ U skladu s čl. 12., st. 1. Konvencije, „(D)ržave stranke osigurat će djetetu koje je sposobno oblikovati svoje osobno mišljenje, pravo na slobodno izražavanje svog mišljenja o svim pitanjima koja se na njega odnose i uvažavati to mišljenje u skladu s dobi i zrelošću djeteta.“ Nadalje, u istome članku, u st. 2. određeno je da „(U) tu svrhu djetetu se napose mora osigurati da bude, izravno ili preko posrednika, odnosno odgovarajuće službe, saslušano u svakom sudskom i upravnom postupku koji se na njega odnosi na način koji je u skladu s postupovnim pravilima domaćeg prava.“ Premda tekst Konvencije ne spominje izrijeком medijaciju, odnosno izvansudsko rješavanje sporova,¹⁹ prava koja se njome djetetu jamče potrebno je uvažiti i osigurati njihovo ostvarenje i u tim postupcima jer se u njima raspravlja i odlučuje o mnogim pitanjima koja se itekako tiču djeteta pa je već samim time, u skladu s navedenim odredbama Konvencije, potrebno osigurati djetetu ostvarenje konvencijskog prava na izražavanje mišljenja, odnosno prava da bude saslušano u postupku koji se na njega odnosi. To potvrđuje i Odbor za prava djeteta u **Općem komentaru br. 12.**

---

¹⁵ Konvencija o pravima djeteta Sl. l. SFRJ 15/90; NN- MU 12/93, 20/97.

¹⁶ Ustav Republike Hrvatske NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14.

¹⁷ „Međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. Njihove se odredbe mogu mijenjati ili ukidati samo uz uvjete i na način koji su u njima utvrđeni, ili suglasno općim pravilima međunarodnog prava.“ Čl. 141. Ustava RH.

¹⁸ Korać Graovac, 2009, 118.

¹⁹ Obiteljska medijacija, odnosno mirno rješavanje prijepora obiteljskopravne naravi u suvremenom smislu razvija se od kraja 70-ih, odnosno početka 80-ih godina prošlog stoljeća, i to ponajprije u *common law* pravnim sustavima. O tome više v. Čulo Margaletić, 2011.

(2009; dalje u tekstu: **Opći komentar**)²⁰ koji se odnosi upravo na pravo djeteta na izražavanje mišljenja. Naime, u točki 32. naglašava se da se ovo pravo djeteta odnosi na sve sudske i upravne postupke pri čemu se, primjerice, navode neki od njih te ističe kako oni uključuju i alternativne postupke poput medijacije i arbitraže.²¹ U skladu s tumačenjem Odbora za prava djeteta, konvencijsko je pravo djeteta na izražavanje mišljenja u stvarima koje ga se tiču, dakle, participativno pravo koje nije povezano samo s postupcima pred nadležnim tijelima u kojima se odlučuje o pitanjima koja se odnose na dijete već je riječ o pravu djeteta na slobodno izražavanje mišljenja o svim stvarima koje se na njega odnose. U tom smislu, doseg prava koji jamči Konvencija o pravima djeteta daleko nadilazi postupovna prava u sudskim i drugim formalnim postupcima u kojima se odlučuje o pravima djeteta. O važnosti tog prava djeteta kazuje, među ostalim, i činjenica da i Opći komentar u svom uvodnom dijelu, u točki 2. ističe kako pravo djeteta da bude saslušano i da njegovo mišljenje bude ozbiljno razmotreno predstavlja jedno od temeljnih vrijednosti Konvencije. To pravo djeteta ima značenje jednog od četiriju načela Konvencije,²² u skladu s kojim se moraju tumačiti i ostvarivati sva druga konvencijska prava djeteta.²³ Nadalje, u toč. 52. Općeg komentara ističe se nužnost da se u zakonskim odredbama uvrsti pravo djeteta da bude saslušano i u postupku medijacije, naravno, kad se odlučuje o pitanjima koja se tiču djeteta u vezi s razvodom braka ili prestanka obiteljske zajednice. Što se tiče djetetove dobi kao pretpostavke za ostvarivanje ovog prava, u nastavku se navodi da, premda pojedina zakonodavstva propisuju djetetovu dob kao pretpostavku njegove sposobnosti da izrazi svoje mišljenje, tu bi sposobnost, u skladu s Konvencijom, trebalo ocjenjivati od slučaja do slučaja uzimajući u obzir ne samo djetetovu dob nego i njegovu zrelost te poštujući individualizirani pristup svakom djetetu. Prema Općem komentaru obveza je nadležnih tijela utvrditi je li dijete sposobno samo oblikovati svoje mišljenje. Pritom treba poći od predmnjeve da takva djetetova sposobnost postoji, što znači da je teret dokaza da dijete nije sposobno oblikovati svoje mišljenje na nadležnom tijelu koje postupak vodi.²⁴ Odbor tumači da Konvencija ne postavlja dobnu granicu kao pretpostavku da dijete izražava svoje mišljenje te da ju zakonodavac ne bi trebao nametati jer postoji mnogo načina da se pribavi djetetovo mišljenje s obzirom na mogućnost verbalnog i neverbalnog izražavanja, čak i djeteta vrlo rane životne dobi (igra, govor tijela, izraz lica, crtanje, slikanje...)²⁵ Djetetova zrelost

²⁰ *General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard.* Dostupno na: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f12&Lang=en (19.09.2017).

²¹ Čulo Margaletić, 2017, 319.

²² Preostala su tri načela: načelo nediskriminacije, prava djeteta na život i razvoj te načelo najboljeg interesa djeteta. Opći komentar, t. 2.

²³ *Ibid.*

²⁴ T. 20. Općeg komentara.

²⁵ T. 21. Općeg komentara.

odnosi se na njegovu sposobnost da razumije i procijeni moguće posljedice izražanog mišljenja, odnosno na sposobnost da izrazi svoje mišljenje o nekoj stvari na razuman i neovisan način.²⁶ Uvažavanje djetetove zrelosti, uz njegovu dob, iznimno je važno u individualiziranom pristupu ocjeni njegove sposobnosti da oblikuje i izrazi svoje mišljenje. Stupanj zrelosti uobičajeno prati kronološku dob, no, naravno, postoje odstupanja u smislu da i kronološki mlađe dijete može biti na višem stupnju zrelosti i obrnuto. Odbor za prava djeteta ističe kako dijete ima pravo slobodno izraziti svoje mišljenje te izabrati želi li ili ne želi ostvariti to svoje pravo. Dijete pritom ne smije biti manipulirano, izloženo neprimjerenu utjecaju ili pritisku. Uvijek je vrijedno stoga iznova ponoviti, a što naglašava i Odbor za prava djeteta, da je izražavanje vlastitog mišljenja djeteta o stvarima koja se njega tiču djetetovo pravo, ali nipošto i nikad obveza, odnosno njegova dužnost.²⁷ Naime, djetetovo je pravo izabrati želi li ili ne ostvarivati zajamčeno mu pravo. U tom smislu obveza ili, bolje rečeno, odgovornost jedino postoji na strani države koja mora omogućiti okruženje u kojem će dijete to pravo moći i ostvariti, ali jednako tako države stranke Konvencije moraju osigurati da dijete primi sve nužne informacije i savjete kako bi donijelo odluku u skladu sa svojim najboljim interesom.²⁸ Nakon što je dijete odlučilo da želi biti saslušano, ono treba odlučiti i kako želi ostvariti to svoje pravo – izravno ili pomoću zastupnika, pri čemu je preporuka Odbora za prava djeteta da, kadgod je to moguće, djetetu treba biti pružena mogućnost da bude izravno saslušano u postupku.²⁹ Odbor upozorava da posebnu pažnju treba pridati mogućem sukobu interesa kod neizravnog saslušanja djeteta, osobito ako dijete zastupa roditelj te da djetetovo mišljenje mora biti vjerno preneseno tijelu koje donosi odluku.³⁰ Upravo zbog navedenih razloga, kako ističe i Odbor za prava djeteta, prednost treba dati izravnom sudjelovanju djeteta i neposrednom izražavanju njegovih stavova i pogleda. Time se jasnije prepoznaje dijete kao nositelj prava koji može utjecati na rezultat sudskog, odnosno kojega drugog postupka. Države ugovornice moraju osigurati da dijete dobije sve potrebne informacije i savjet kako bi o tome moglo donijeti odluku u svojem najboljem interesu. Dijete koje je odlučilo izraziti svoje mišljenje treba biti upozoreno da u svakom trenutku može odustati od daljnjeg sudjelovanja u postupku.³¹ Kako bi dijete moglo učinkovito ostvariti svoje pravo da bude saslušano, nužno je da bude upoznato sa svojim pravom. Osim toga, dijete mora dobiti informacije i o učincima, odnosno posljedicama koje mogu nastupiti u skladu s izraženim mišljenjem. Jednako tako, dijete mora biti informirano o mogućnosti izbora načina kako da bude saslušano (izrav-

---

²⁶ T. 30. Općeg komentara.

²⁷ T. 16. Općeg komentara.

²⁸ T. 16. Općeg komentara.

²⁹ T. 35. Općeg komentara.

³⁰ T. 36. Općeg komentara.

³¹ T. 134. Općeg komentara.

no ili neizravno, preko zastupnika) kao i mogućih posljedica svoje odluke. Informacije bi djetetu trebalo dati na prikladan način, vodeći računa o njegovoj dobi i sposobnosti razumijevanja, kako bi na temelju jasnih i njemu razumljivih informacija moglo odlučiti želi li uopće i kako ostvariti pravo koje mu Konvencija jamči. Bez toga teško da možemo govoriti o učinkovitu ostvarenju konvencijskog prava. Osobito je važno pojasniti djetetu da je njegovo mišljenje važno i da će se uzeti u obzir, ali da teret odlučivanja nije i ne smije biti na njemu jer bi to zapravo značilo potpuno izjednačavanje djeteta s odraslom osobom, što je u protivnosti s nužnošću posebne zaštite djeteta i činjenice da ono zbog svoje dobi i dosegnuta stupnja razvoja ne može preuzeti tu odgovornost. Tijelo koje donosi odluku koja se tiče djeteta, odnosno u postupku obiteljske medijacije medijator mora na odgovarajući način pripremiti dijete i pojasniti mu postupak u kojem će biti saslušano (kako, kada, gdje, uz čiju nazočnost) i pritom voditi računa o njegovu mišljenju u vezi s tim.³² Razgovor s roditeljima i nastojanje da se roditelji uz pomoć medijatora dogovore o modalitetu sudjelovanja njihova djeteta u postupku obiteljske medijacije svakako bi predstavljalo korak više u roditeljskom uvažavanju pravnog subjektiviteta djeteta, napose ako je riječ o starijem djetetu koje je jasno izrazilo želju za sudjelovanjem.

Promicanje i omogućavanje ostvarenja navedenog konvencijskog prava djeteta i u postupcima obiteljske medijacije nedvojbeno znači uvažavanje pravnog subjektiviteta djeteta jer se i u tim postupcima donose odluke koje su nedvojbeno važne za dijete, a uvelike mogu odrediti njegovu budućnost.

Važno je napomenuti da je uključenost djece u odlučivanja o pitanjima koja ih se tiču usko povezana s ostvarenjem najboljeg interesa djeteta o čemu jasno kazuje Opći komentar navodeći komplementaran odnos tih dvaju konvencijskih prava, odnosno načela.³³ Osim odredaba Konvencije o pravima djeteta, o pravu djeteta na sudjelovanje kazuju i dokumenti usvojeni na razini Vijeća Europe koji, premda neobvezujuće naravi, imaju svoju važnost i vrijednost te će biti razmotreni u nastavku rada.

Prvi je od njih **Preporuka Parlamentarne skupštine Vijeća Europe 1639 (2003) o obiteljskoj medijaciji i ravnopravnosti spolova**³⁴ kojom se nadopunjuju i nadograđuju osnovna načela postavljena Preporukom o obiteljskoj medijaciji iz 1998. godine.³⁵ Ta Preporuka, među ostalim, predviđa u toč. 6. sudjelovanje djece u postupku obiteljske medijacije ističući da bi u postupku obiteljske medijacije trebalo saslušati dije-

³² T. 41. Općeg komentara.

³³ T. 74. Općeg komentara.

³⁴ *Recommendation 1639 (2003), Family mediation and equality of sexes*. Dostupna na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=17171>. (05.09.2017).

³⁵ *Recommendation No. R (98) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Family Mediation*. Dostupna na: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (05.09.2017).

te kao zasebnog subjekta i nositelja prava kad je riječ o prijedoru između stranaka koji se tiče njihova zajedničkog djeteta. Preporuka u nastavku naglašava da je djeci potrebno pružiti priliku da iskažu svoje mišljenje ako se želi doći do rješenja koja bi doista bila u njihovu najboljem interesu.³⁶ Dakle, najbolji interes djeteta ne postavlja se kao zapreka za uključivanje djeteta u postupak kako bi se dijete zaštitilo od negativnih posljedica te izloženosti, već upravo suprotno, uključivanje djeteta i omogućavanje da ono samo iskaže svoje mišljenje u postupku smatra se najboljim načinom kako se taj najbolji interes može uistinu ostvariti. U tom pogledu Preporuka slijedi i ranije navedene odredbe Konvencije, odnosno tumačenja Odbora za prava djeteta. Vrijednost je te Preporuke u tome što se njome izrijeckom naglašava pravo djeteta da izrazi mišljenje upravo u postupcima koji su tema ovog rada. To je posebno važno ako se uzme u obzir da je riječ o dokumentu Vijeća Europe koji sadrži načela i zahtjeve koji se odnose na provedbu obiteljske medijacije.

Važan su dokument i **Smjernice za bolju implementaciju postojećih preporuka o obiteljskoj medijaciji i medijaciji u građanskopravnim stvarima** (u nastavku: Smjernice)³⁷ koje ističu da države članice i tijela uključena u postupak medijacije zajednički pokušaju uspostaviti jedinstvene kriterije procjene najboljeg interesa djeteta, a to ujedno uključuje i mogućnost sudjelovanja djeteta u medijacijskom postupku. Takvi kriteriji trebali bi uzeti u obzir značenje djetetove dobi kao i mentalne zrelosti, ulogu roditelja te prirodu spora.³⁸ Smjernice ističu važnost poduzimanja odgovarajućih mjera s ciljem osvješćivanja opće javnosti o prednostima medijacije te navode neke od načina kako to postići. Tako se, primjerice, predviđa informiranje medijima, različitim letcima i brošurama koji bi sadržavali informacije o medijaciji, djelovanje centara za informiranje o medijaciji, organiziranje različitih programa, seminara, konferencija o medijaciji, organiziranje otvorenih dana na sudovima i tijelima u kojima se medijacija provodi.³⁹ O važnosti stjecanja znanja o postojanju i prednostima medijacije također govori i činjenica da Smjernice ističu potrebu da medijacija bude uključena u sadržaj nacionalnih školskih programa.⁴⁰ Rano informiranje i davanje savjeta o medijaciji prepoznato je u Smjernicama kao osobita vrijednost u osvješćavanju sukobljenih stranaka o medijaciji, pri čemu je nužno da znanja o medijaciji, njezinu funkcioniranju i koristima imaju prije svega suci, odvjetnici, drugi pravni stručnjaci, ali i druge osobe uključene u postupak rješavanja sporova.⁴¹

---

³⁶ *Ibid.*, t. 6.

³⁷ *Guidelines for a better implementation of the existing recommendation concerning family mediation and mediation in civil matters, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), CEPEJ(2007)14.* Dostupno na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1223897&Site=&direct=true> (05.09.2017).

³⁸ T. 27. Smjernica.

³⁹ T. 40. Smjernica.

⁴⁰ T. 45. Smjernica.

⁴¹ Vidjeti t. 46., 50. i 52. Smjernica.

Podizanje razine svijesti stručnjaka koji rade s obiteljima, osobito pravnika, a potom i šire javnosti držimo nužnim preduvjetom intenzivnijeg razvijanja i širenja prakse primjene mirnih načina rješavanja obiteljskopравnih prijepora koji mogu rezultirati brojnim prednostima u očuvanju kvalitete obiteljskih odnosa. To je osobito važno sa stajališta djeteta te je u tom smislu potrebno djelovati na osmišljavanju različitih načina na koje bi se navedene prednosti u što većoj mjeri približile strankama i tako ih se potaknulo na odabir obiteljske medijacije kao modela rješavanja njihova prijepora. Edukacija o obiteljskoj medijaciji, osobito pravnika, u svakom je smislu *condicio sine qua non* razvoja i veće primjene ovoga obiteljskopравnog instituta. S obzirom na mogućnost da se obiteljska medijacija sukladno ObZ-u iz 2015. godine može provoditi u sustavu socijalne skrbi, ali i izvan njega, za prvi slučaj smatramo potrebnim razmotriti još jedan dokument Vijeća Europe koji ulazi u kategoriju tzv. *soft law* правnih izvora. Riječ je o **Preporuci Vijeća Europe o pravima djece i socijalnim službama naklonjenim djeci i obiteljima iz 2011. godine**.⁴² Preporuka ističe da socijalne službe u svom radu trebaju osigurati da se djetetov glas čuje i, što je osobito bitno, ozbiljno uzme u obzir. Nadalje, navodi da djeca trebaju biti osnažena u ostvarivanju svojih prava u skladu sa svojim sposobnostima dajući odgovarajuću vrijednost djetetovoj dobi, stupnju razvoja i individualnim okolnostima. Radi postizanja te zadaće, u skladu s Preporukom, potrebno je predvidjeti manje ili više formalne mjere, protokole i postupke.⁴³ U svim postupcima socijalnih službi koji se odnose na djecu djeca trebaju imati sljedeća prava:

- a) biti informirana na prikladan način (*child-friendly*) o njihovu pravu na pristup socijalnim službama, o dostupnim socijalnim službama te o mogućim posljedicama drugačijeg postupanja
- b) primiti sve važne /relevantne informacije o situaciji u kojoj se nalaze
- c) biti podržana u izražavanju vlastitih stavova/mišljenja
- d) biti saslušana
- e) da njihovo izraženo mišljenje bude uzeto u obzir u postupku donošenja odluka u skladu s njihovom dobi i stupnjem zrelosti
- f) biti informirana o odlukama koje su donesene i o mjeri u kojoj je njihovo mišljenje uzeto u obzir pri odlučivanju.⁴⁴ Preporuka posebice naglašava da je pravo djeteta biti saslušano njegovo pravo, ali nipošto obveza⁴⁵, što je zapravo potvrda onog što je naglašeno i u ranije razmatranim dokumentima. Možemo reći da

⁴² Recommendation CM/Rec(2011)12 of the Committee of Ministers to member states on children's rights and social services friendly to children and families (u daljnjem tekstu: Preporuka 2011), dostupno na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046ccea> (05.09.2017).

⁴³ Odjeljak III. B 1. Preporuke 2011.

⁴⁴ Odjeljak III. B. 4. Preporuke 2011.

⁴⁵ Odjeljak III. B. 5. Preporuke 2011.

ta Preporuka dodatno razrađuje participativna prava djeteta i smatramo ju iznimno vrijednim doprinosom osnaživanju djeteta u ostvarivanju tih prava kod poduzimanja različitih mjera i aktivnosti usmjerenih zadovoljenju socijalnih potreba djece. Sljedeći međunarodni dokument odredbe kojeg smatramo relevantnim za temu ovog rada tiče se upravo sudjelovanja djece kao jednog od njihovih temeljnih prava. To je **Preporuka Vijeća ministara Vijeća Europe o sudjelovanju djece i mladih do 18 godina iz 2012. godine**⁴⁶ koja naglašava da je pravo djeteta da bude saslušano i da njegovo mišljenje bude ozbiljno razmotreno vrlo važno za dostojanstvo osobe i zdrav razvoj svakog djeteta i mladog čovjeka.⁴⁷ Sudjelovanje Preporuka određuje tako da pojedinac ili skupina pojedinaca imaju pravo, načine, prostor, mogućnost i, kad je to potrebno, podršku da slobodno izraze mišljenje, budu saslušani i daju doprinos u donošenju odluka koje ih se tiču dajući izraženom mišljenju potrebnu vrijednost u skladu s njihovom dobi i zrelošću.⁴⁸ U skladu s Konvencijom o pravima djeteta, ali i ranijim Preporukama Vijeća Europe, Preporuka iz 2012. godine ističe da je slušanje djeteta i davanje dužne važnosti njegovu mišljenju u skladu s dobi i zrelošću nužno za učinkovitu implementaciju prava djeteta da njegov najbolji interes bude osobito važan u svim stvarima koje ga se tiču.⁴⁹ Prema Preporuci u ostvarivanju prava na sudjelovanje ne postoji dobno ograničenje. Sva djeca, uključujući i onu predškolske dobi, imaju pravo biti saslušana o svim stvarima koje ih se tiču, a njihovu izraženu mišljenju treba se pridati dužna pažnja u skladu s dobi i zrelosti.⁵⁰ Pritom treba posebnu pažnju pokloniti razvijajućim sposobnostima djeteta koje se mijenjaju kako dijete raste te je na odraslima da u skladu s tim ohrabre i potaknu djecu na uživanje i ostvarivanje njihovih prava da utječu na stvari koje se na njih odnose.⁵¹ Posebne je napore potrebno uložiti u omogućavanje sudjelovanja djece sa slabijim mogućnostima uključujući osobito djece iz ranjivih skupina koja su izložena diskriminaciji.⁵² U zakonima, ali i u praksi njihove primjene, potrebno je prema Preporuci ukloniti ograničenja djetetova prava da bude saslušano u svim stvarima koje ga se tiču te ujedno ustavnim, zakonskim te podzakonskim aktima⁵³ pružiti najveću moguću razinu pravne zaštite prava djeteta na sudjelovanje. Kad je riječ o ak-

---

⁴⁶ *Council of Europe Recommendation on the participation of children and young people under the age of 18* (u daljnjem tekstu: Preporuka 2012), dostupno na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046c478> (05.09.2017).

⁴⁷ Vidjeti Preambulu Preporuke 2012.

⁴⁸ Odjeljak I. – definicije, Preporuka 2012.

⁴⁹ Vidjeti Preambulu Preporuke 2012.

⁵⁰ Vidjeti Odjeljak II. – načela, Preporuka 2012.

⁵¹ Odjeljak II. – načela, Preporuka 2012.

⁵² *Ibid.*

⁵³ Odjeljak III. – mjere zaštite prava na sudjelovanje, Preporuka 2012.

tivnostima kojima se treba pridonijeti većem i aktivnijem sudjelovanju djece i mladih, Preporuka potiče na poduzimanje mjera za širenje informacija i podizanje razine znanja o pravima djeteta na sudjelovanje, među ostalim, i različitim edukacijskim programima, i to za širu javnost, roditelje, djecu, a osobito za stručnjake koji rade s djecom – učitelje, odvjetnike, suce, policiju, socijalne radnike, psihologe, liječnike i druge.⁵⁴

Nadalje, preporučuje se da države omoguće djeci dobivanje informacija prilagođenih njihovoj dobi i konkretnim okolnostima o njihovim pravima, osobito o pravu na sudjelovanje, načinima ostvarenja prava i podršci koju glede toga mogu dobiti.⁵⁵ Osim toga, preporučuje se uvrstiti poučavanje o dječjim pravima u školske programe kao i u akademske programe u svim područjima koji uključuju rad s djecom.⁵⁶ Uza sve navedeno, Preporuka naglašava i važnost poticanja istraživanja s ciljem boljeg razumijevanja stavova i doživljaja djece utvrđujući zapreke koje se pojavljuju u njihovom aktivnijem sudjelovanju kao i načine kako ih zaobići.⁵⁷

Iz svega navedenog možemo zaključiti kako ta Preporuka ima cilj potaknuti snažnije ostvarivanje prava djece na sudjelovanje, odnosno veću uključenost u donošenje odluka koje se na njih odnose navodeći jasne smjernice kako to i najučinkovitije postići.

Sljedeći dokument koji uživa prihvaćenost i snažnu podršku unutar država članica Vijeća Europe i Europske unije, a koji je dio strategije Vijeća Europe o pravima djece, **Smjernice su Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu naklonjenom djeci iz 2010. godine.**⁵⁸ Te Smjernice odnose se i na postupak obiteljske medijacije.⁵⁹ Temeljna su načela Smjernica: načelo sudjelovanja, načelo najboljeg interesa djeteta, načelo dostojanstva, načelo zaštite od diskriminacije i načelo vladavine prava.⁶⁰ Kad je riječ o načelima sudjelovanja koje je u Smjernicama istaknuto na prvom mjestu, ono zahtijeva poštovanje prava djece da „budu obaviještena o svojim pravima, (...) da ih se pita za mišljenje i da budu saslušana u postupku u kojem sudjeluju ili ih pogađa. To uključuje davanje dužne težine stajalištima djece imajući na umu njihovu zrelost i njihove moguće poteškoće u komunikaciji kako bi njihovo sudjelovanje

⁵⁴ Odjeljak III. – mjere promicanja i informiranja o sudjelovanju, Preporuka 2012.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice (Adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the Ministers' Deputies)*, CM/Del/Dec(2010)1098/10.2abc-app6 17/11/2010, dalje u tekstu: Smjernice 2010. Dostupno na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900016804b2cf3> (13.09.2017). Više o obiteljskopravnom pogledu na Smjernice 2010 vidi *Hrabar* 2014, 73-85. O značenju Smjernica 2010 za postupak obiteljske medijacije vidi *Čulo Margaletić*, 2017, 321.

⁵⁹ U Odjeljku I., t. 1. Smjernica 2010 određeno je „Smjernice se bave pitanjem mjesta i uloge te stajalištima, pravima i potrebama djeteta u sudskom postupku te alternativama takvu postupku.“

⁶⁰ Vidi Odjeljak III. Smjernica 2010.

bilo smisleno“.⁶¹ Jednako kao i Konvencija o pravima djeteta, Smjernice koriste pojam pravo djeteta da ga se sasluša te u toč. 44. ističu da dijete treba pitati na koji način želi biti saslušano. Postavljaju, nadalje, zahtjev da se u komunikaciji s djetetom koristi jezik primjeren djetetovoj dobi i sposobnosti razumijevanja.⁶² Prilikom saslušanja, odnosno razgovora s djetetom u sudskom i izvansudskom postupku (npr. medijaciji), suci i drugi stručnjaci trebaju se prema djetetu odnositi s poštovanjem i osjetljivošću.⁶³ Smjernice pred države postavljaju zadaću da ulože napore da djeca daju iskaz u najpogodnijem okruženju i u najprimjerenijim uvjetima vodeći računa o njihovoj dobi, zrelosti i razini razumijevanja te o svim mogućim poteškoćama u komunikaciji.⁶⁴ Osobito vrijednim dijelom Smjernica, s obzirom na temu rada, smatramo odredbu prema kojoj „poštovanje dječjih prava, kako je opisano u samim Smjernicama i u svim mjerodavnim pravnim instrumentima o pravima djeteta, treba biti zajamčeno u istoj mjeri (podcrtala A. Č. M.) i u sudskom i izvansudskom postupku“.⁶⁵ U skladu sa Smjernicama, „kad je to u najboljem interesu djeteta, treba poticati primjenu postupaka koji su alternativa sudskom postupku, kao što su to medijacija, izvansudska nagodba i drugi oblici alternativnog rješavanja sporova.“⁶⁶ Primjena navedenih načina alternativnog rješavanja sporova, međutim, ne smije biti prepreka djetetovu pristupu pravosuđu. Štoviše, u Smjernicama se navodi da djeca trebaju biti temeljito obaviještena i da ih treba pitati za mišljenje o mogućnostima pribjegavanja sudskom postupku ili alternativama izvan suda, a dane informacije djetetu trebaju objasniti moguće posljedice izbora.⁶⁷ „Odabir koji se temelji na odgovarajućim informacijama, i pravnim i onim druge vrste, treba biti moguć u sudskom postupku i u alternativama tom postupku kad god one postoje. Djeci treba dati priliku da dobiju pravni savjet i drugu pomoć pri utvrđivanju jesu li predložene alternative odgovarajuće i poželjne“.⁶⁸ U obrazloženju Smjernica nadalje se pojašnjava da djeca moraju znati za postojanje alternativa sudskom postupku, a obavijesti, odnosno informacije mogu biti sadržane u raznim, djeci prilagođenim materijalima koji sadrže bitne pravne obavijesti.⁶⁹ Sadržaj informacija uređuju Smjernice u odjeljku Opći elementi pravosuđa naklonjenog djeci. Tako se, među ostalim, predviđa da od prvog doticaja s pravosudnim ili drugim nadležnim tijelima te tijekom postupka „...djeca i njihovi roditelji trebaju biti brzo i odgovarajuće obaviješteni (...) o svojim pravima, osobito o pravima koja djeca imaju u odnosu na sudski i izvansudski po-

---

⁶¹ Odjeljak III. A., t. 1. Smjernica 2010.

⁶² Odjeljak IV. D., t. 56. Smjernica 2010.

⁶³ Odjeljak IV. D., t. 57. Smjernica 2010.

⁶⁴ Odjeljak IV. D., t. 64. Smjernica 2010.

⁶⁵ Odjeljak IV. B., t. 26. Smjernica 2010.

⁶⁶ Odjeljak IV. B., t. 24. Smjernica 2010.

⁶⁷ Odjeljak IV. B., t. 25. Smjernica 2010.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ Obrazloženje Smjernica 2010, Odjeljak IV. A., t. 54.

stupak u kojem sudjeluju ili bi mogla sudjelovati kao i o instrumentima koji su im na raspolaganju za ispravljanje mogućih povreda njihovih prava uključujući priliku pokretanja sudskog ili izvansudskog postupka i druge intervencije (...) te o postojećem mehanizmu potpore za dijete kad sudjeluje u sudskom ili izvansudskom postupku, (...) o primjerenosti i mogućim posljedicama određenog sudskog ili izvansudskog postupka“.⁷⁰ Smjernicama države se usmjerava na stvaranje jamstava primjene standarda najboljeg interesa djeteta pri čemu se procjena zaštite najboljeg interesa djeteta oslanja na uzimanje u obzir djetetovih vlastitih pogleda i mišljenja, uz istodobno uvažavanje svih drugih prava djeteta.⁷¹ Ovim se zapravo potvrđuje komplementarnost i nedvojbeno povezanost načela najboljeg interesa djeteta te načela izražavanja i uvažavanja mišljenja djeteta u stvarima koje ga se tiču. Smjernice naglašavaju nužnost interdisciplinarnе poduke o pravima i potrebama djece različitih dobnih skupina namijenjene svim stručnjacima koji rade s djecom i za djecu, zatim ističu da stručnjaci koji izravno rade s djecom trebaju biti educirani u komunikaciji s djecom svake dobi i faze razvoja te potiču multidisciplinarni pristup djeci suradnjom stručnjaka različitih usmjerenja radi sveobuhvatnog razumijevanja djeteta i procjene njegove situacije.⁷² U konačnici, pravosuđe prilagođeno djeci, a što razvidno uključuje i izvansudske postupke kao što je obiteljska medijacija, predstavlja sustav koji jamči, uvažava i učinkovito primjenjuje dječja prava na najvišoj mogućoj razini uvažavajući djetetovu zrelost, sposobnost razumijevanja i okolnosti slučaja.⁷³ Imajući u vidu sve navedeno, možemo zaključiti kako je nužno, s obzirom na sadržaj i zahtjeve koji proizlaze iz analiziranih međunarodnih dokumenata, omogućiti djetetu ostvarivanje participativnih prava i u postupku obiteljske medijacije kako bi se i na taj način potvrdio njegov pravni subjektivitet pri čemu valja voditi računa o potrebi uvažavanja ranije navedenih standarda koji se odnose na uključenost djece. Osim toga, vrijedilo bi osobito istaknuti važnost odgovarajuće i kontinuirane edukacije stručnjaka koji rade s djecom, a posebice obiteljskih medijatora o pravima i potrebama djeteta te o načinu komunikacije s djetetom uvažavajući posebnosti koje nosi njegova dob, dosegnut stupanj zrelosti i razvojnih sposobnosti te konkretne okolnosti koje se na njega odnose. Kako su postupci obiteljske medijacije vrlo često povezani s razvodom braka, u nastavku bismo se osvrnuli na moguće prednosti koje sudjelovanje djeteta može imati u razrješenju konflikta glede pravnih posljedica prestanka obiteljske zajednice, ali i na opasnosti koje može bitno nosi uključivanje djece, a koje je nužno pravovremeno prepoznati i prevenirati.

⁷⁰ Odjeljak IV. A., t. 1. a., c., d. Smjernica 2010.

⁷¹ Odjeljak II. B., t. 2. Smjernica 2010.

⁷² Odjeljak IV. A., t. 14. i 15. Smjernica 2010.

⁷³ Usp. Odjeljak II., t. c. Smjernica 2010.

5. VRIJEDNOSTI I RIZICI SUDJELOVANJA DJECE U OBITELJSKOJ MEDIJACIJI

Kad govorimo o razvodu braka u kojem postoje zajednička djeca, pravne, ali i sve druge posljedice koje on nosi, nedvojbeno mijenjaju dotadašnji život i odnose unutar obitelji. Važno je stoga sagledati razvod braka iz perspektive djeteta i u tu svrhu razgovarati s djetetom, naravno koje to, želi kako bi se na taj način istražilo djetetovo viđenje i iskustvo situacije u kojoj se nalazi obitelj te utvrditi djetetove poglede na moguće uređenje budućih odnosa. Djeca često znaju u razgovoru skrenuti pažnju na pitanja koja su za njih bitna, a na koja roditelji, u stanju sukoba i usmjerenosti na mnoga neriješena pitanja partnerskog odnosa, ne obraćaju pažnju. Stoga slušanje onoga što dijete ima za reći može poslužiti i kao prevencija nekih budućih sukoba, odnosno sporova između roditelja. Osim toga, sudjelovanjem djeteta u postupcima mirnog rješavanja obiteljskopравnih sporova daje se prilika djetetu da iskaže kako se ono osjeća u postojećoj obiteljskoj situaciji, u okolnostima narušenih obiteljskih odnosa, što može utjecati i na promjenu ponašanja i stavove roditelja.

Istraživanja u sustavima u kojima je raširena primjena mirnih načina rješavanja obiteljskopравnih sporova koji se tiču djece pokazala su da postoje brojne prednosti ako u postupku sudjeluje dijete. Kao glavne od njih istaknuli bismo sljedeće: veće zadovoljstvo postignutim sporazumima svih uključenih, veća stabilnost i trajnost postignutih rješenja i, posljedično, manje zahtjeva za naknadnim izmjenama, bliskiji odnosi djece s obama roditeljima, odnosno očuvanje veće kvalitete obiteljskih odnosa što osobito vrijedi i ima osobito značenje za odnose djeteta i roditelja s kojim dijete nakon prestanka obiteljske zajednice ne nastavlja živjeti.⁷⁴ Kako bi postignuti sporazum roditelja koji se tiče djeteta bio djelotvoran, važno je da ga dijete prihvaća te je zbog toga bitno čuti djetetovo mišljenje i ugraditi ga u sporazum.⁷⁵ Upravo je kod sporazumnog uređivanja sadržaja koji se odnose na roditeljsku skrb, a posebice kod dogovaranja ravnopravnije uključenosti obaju roditelja u ostvarivanje skrbi o djetetu (a osobito kad se to odnosi na određivanje vremena koje će dijete provoditi s majkom, odnosno ocem) važnije razmotriti prihvatljivost postignutih dogovora sa stajališta djeteta.⁷⁶ Sudjelovanje djeteta u postupku u kojem se odlučuje o uređivanju posljedica razvoda braka nosi sa sobom i određene rizike koje je nužno prevenirati. To uglavnom prepoznaje i Odbor za prava djeteta osvrćući se na njih u Općem komentaru br. 12.⁷⁷ Ti su rizici da dijete može biti dovedeno u središte roditeljskog sukoba, biti izloženo nedopuštenu utjecaju te rizik da na dijete bude prenesen teret donošenja odluka što je nedopustivo.⁷⁸ Naime, davanje prevelike vrijednosti

---

⁷⁴ McIntosh; Wells; Smyth; Long, 2008, 111. Vidi i Parkinson; Cashmore, 2008, 46. i 47.

⁷⁵ Parkinson; Cashmore, 2008, 9.

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ Vidi t. 22. i 132. Općeg komentara.

⁷⁸ Parkinson; Cashmore, 2008, 14. i 15.

i važnosti iskazanom mišljenju djeteta povlači opasnost da se takvim postupanjem dijete učini *de facto* donositeljem odluke što dovodi do zamjene uloga i na dijete prebacuje teret odgovornosti s kojim se ono nije sposobno nositi. Osim toga, treba voditi računa i o tome da osnaživanje djece u smislu većeg uvažavanja, odnosno davanja vrijednosti njihovu izraženom mišljenju povećava vjerojatnost za pokušaje roditelja⁷⁹ da manipuliraju djecom. Pružanje djetetu relevantnih i njegovoj dobi prilagođenih informacija o razvodu braka na način na koji ih ono može razumjeti, također je korak u sudjelovanju, odnosno participaciji djeteta na koje treba gledati kao na proces koji traje, a ne kao na jednokratani događaj.⁸⁰

6. ZAKLJUČAK

Uvažavanje prava djeteta, odnosno njegova punog pravnog subjektiviteta u postupcima u kojima se donose itekako važne i bitne odluke za njegovu budućnost, ne samo na normativnoj razini već i u praksi, osobito kad je u pitanju mirno rješavanje obiteljskopравnih sporova, odnosno obiteljska medijacija, izazov je koji će pokazati kolika je uistinu spremnost svih pred koje se takav zahtjev postavlja da ga prihvate. S time u vezi, drugi izazov od nemjerljivog značenja usmjeravanje je promjena od prevladavajuće kulture parničenja, osobito kad su u pitanju prijepori koji se tiču djece, k mirnim načinima njihova rješavanja. Cilj takvih promjena trebao bi biti ponajprije zaštita dobrobiti djeteta, uz uvažavanje djetetovih prava, ali jednako tako i zaštita dobrobiti obitelji i očuvanje kvalitete obiteljskog života te općenito odnosa roditelj – dijete, ali i drugih obiteljskopравnih odnosa nakon promjena koje sa sobom nose prestanak obiteljske zajednice kao najčešći izvor prijepora. Pritom treba imati na umu da bi veća angažiranost države u tom smislu značila i aktivno ispunjenje njezine ustavne obveze da štiti obitelj. Uključenost djece u odlučivanja o pitanjima koja ih se tiču usko je povezana s ostvarenjem najboljeg interesa djeteta o čemu jasno kazuje Opći komentar Odbora za prava djeteta naglašavajući komplementaran odnos ovih dvaju konvencijskih prava, odnosno načela. Potrebno je također istaknuti važnost educiranja i općenito podizanja svijesti, ne samo roditelja nego i stručne, ali i opće javnosti o nužnosti i vrijednosti ostvarivanja proklamiranih dječjih prava, ali jednako tako i o mogućnostima te prednostima mirnog načina rješavanja sporova koji se odnose na djecu. Ne treba zaboraviti i na potrebu educiranja djece o njihovim pravima, i to primarno u obiteljima, ali i u školama te u drugim službama u zajednici koje se bave obiteljima. Stvaranje takvih programa predstavlja put za razvoj kulture osviještenosti djece i, posljedično, njihova većeg aktivnog angažmana kad se odlučuje o stvarima koja su za djecu važna. Sve je navedeno dakako zahtjevan, ali ostva-

⁷⁹ *Ibid.*, 15.

⁸⁰ *Ibid.*, 19. Slično i Opći komentar, t. 133. te Preporuka 2012 (odjeljak II – načela), više *supra*.

riv zadatak koji traži sustavnu implementaciju zadanih načela i normi relevantnih međunarodnih dokumenata kako bi se, među ostalim, izgradila kultura poštovanja djece, posebice omogućavanjem ostvarivanja njihovih participativnih prava, a u konačnici i zaokret prema stvaranju kulture mirnog rješavanja najosjetljivijih i najtežih sporova, onih koji se tiču djece.

LITERATURA

1. Alinčić, M., (1994). Bračno pravo. U: Alinčić, M.; Bakarić-Abramović, A.; Hrabar, D.; Hlača, N. Obiteljsko pravo. Birotehnika. Zagreb.
2. Alinčić, M., (2007). Bračno pravo. U: Alinčić, M.; Hrabar, D.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A. Obiteljsko pravo. Narodne novine. Zagreb.
3. Bakarić, A.; Ujević Buljeta, H. (1992). Institut mirenja bračnih drugova u Republici Hrvatskoj s poredbenim prikazom. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 42: 5-6, 855-870.
4. Čulo Margaletić, A. (2017). *Child-friendly family mediation. International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences and Arts. SGEM 2017. Conference Proceedings* 1, 315-323.
5. Čulo Margaletić, A. (2011). Mirno rješavanje obiteljskopравnih sukoba interesa, doktorska disertacija. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
6. Hrabar, D. (2014). Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu prilagođenom djeci (2010.) – obiteljskopравni pogled. U: Kutsar, D.; Warming, H. Djeca i zabrana diskriminacije. CREAN. Tartu. University Press of Estonia, 73-85.
7. Korać Graovac, A. (2009). Pravo djeteta da bude saslušano – Opći komentar br. 12 Odbora za prava djeteta. U: Filipović, G.; Osmak-Franjić, D. (ur.). Dijete u pravosudnom postupku – Primjena Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava. Zagreb, 117-137.
8. Lairg, I. (1998). *Closing Speech*, Council of Europe, CONF 4 (98).
9. McIntosh, J. E.; Wells, Y. D.; Smyth, B. M.; Long, C. M. (2008). *Child-focuses and child-inclusive divorce mediation: Comparative outcomes from a prospective study of post-separation adjustment*. Family Court Review, 46: 1, 105-124.
10. Parkinson, P.; Cashmore, J., (2008). *The Voice of a Child in Family Law Disputes*. Oxford University Press. New York.
11. Prokop, A., (1969). Komentar Osnovnom zakonu o braku. Školska knjiga. Zagreb.

*

1. *Ustav Republike Hrvatske* NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14.
2. *Konvencija o pravima djeteta* Sl. I. SFRJ, 15/90; NN-MU 12/93, 20/97.
3. *Osnovni zakon o braku* Sl. I. FNRJ 29/1946, 36/1948, 11/1951, 44/1951, 18/1955, 4/1957, Sl. I. FNRJ 28/1965 (pročišćeni tekst).
4. *Obiteljski zakon* NN 162/1998.

5. *Obiteljski zakon* NN 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007, 57/2011, 61/2011, 25/2013, 75/2014, 5/2015, 103/2015.
6. *Obiteljski zakon* NN 103/2015.
7. *Zakon o braku i porodičnim odnosima* NN 11/1978, 45/1989, 51/1989 (pročišćeni tekst), 59/1990.
8. *Obrazloženje Nacrta prijedloga Obiteljskog zakona iz 2015.* Dostupno na: <https://vlada.gov.hr/UserDocImages/Sjednice/2015/231%20sjednica%20Vlade/231%20-%201.pdf> (13.09.2017).
9. *Opći komentar br. 12 Odbora za prava djeteta (2009).* Pravo djeteta da bude saslušano/*General Comment No. 12 (2009), The right of the child to be heard.* Dostupno na: http://tbineternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2fC%2fGC%2f12&Lang=en (19.09.2017).
10. *Preporuka Parlamentarne skupštine Vijeća Europe 1639 (2003) o obiteljskoj medijaciji i ravnopravnosti spolova/Recommendation 1639 (2003), Family mediation and equality of sexes.* Dostupna na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=17171>. (05.09.2017).
11. *Preporuka vijeća Europe br. R (98) 1 o obiteljskoj medijaciji/Recommendation No. R (98) 1 of the Committee of Ministers to Member States on Family Mediation.* Dostupna na : <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1153972&SecMode=1&DocId=450792&Usage=2> (05.09.2017).
12. *Smjernice za bolju implementaciju postojećih preporuka o obiteljskoj medijaciji i medijaciji u građanskopravnim stvarima/Guidelines for a better implementation of the existing recommendation concerning family mediation and mediation in civil matters, European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ), CEPEJ(2007)14.* Dostupno na: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1223897&Site=&direct=true> (05.09.2017).
13. *Preporuka Vijeća Europe o pravima djece i socijalnim službama naklonjenim djeci i obiteljima iz 2011. godine/Recommendation CM/Rec(2011)12 of the Committee of Ministers to member states on children's rights and social services friendly to children and families.* Dostupna na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046ccea> (05.09.2017).
14. *Preporuka Vijeća ministara Vijeća Europe o sudjelovanju djece i mladih do 18 godina iz 2012. godine/Council of Europe Recommendation on the participation of children and young people under the age of 18 (u daljnjem tekstu: Preporuka 2012).* Dostupna na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046c478> (05.09.2017).
15. *Smjernice Odbora ministara Vijeća Europe o pravosuđu naklonjenom djeci iz 2010. godine/Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice (Adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the Ministers' Deputies), CM/Del/Dec(2010)1098/10.2abc-app6 17/11/2010, dalje u tekstu: Smjernice 2010.* Dostupno na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804b2cf3> (13.09.2017).

Summary

CHILDREN'S RIGHTS IN FAMILY MEDIATION

The aim of the paper is to analyze the legal position of the child in the process of family mediation. Therefore, the general features of the peaceful resolution of family law disputes are presented as well as an overview of the present regulations in Croatian legislation, bearing in mind that the Family Act of 2015 has introduced institutes of obligatory counseling and family mediation. Therefore, relevant international documents on children's rights that should be guaranteed in the proceedings affecting the child are analyzed, focusing on the procedures of peaceful resolution of conflicts. Thus, the Convention on the Rights of the Child, recommendations and guidelines adopted by the Council of Europe and others which, among other things, place special emphasis on the importance of respecting and exercising the participatory rights of the child. In conclusion, the paper summarizes the values as well as the risks of the child's participation in the process of family mediation.

Key words: *children's rights, family mediation, participation of children*